

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-01; 29-35-69

Telefon dyżurny: 21-34-34

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436

BS/160/9/88

ZAMIARY UDZIAŁU W WYBORACH I UCZESTNICTWO W ZEBRANIACH PRZEDWYBORCZYCH

Informacja z badań (2)

Czerwiec 1988 r.

Rozwój wydarzeń, zwłaszcza niepokoje i strajki z końca kwietnia i początku maja br., w sposób znaczący wpłynęły na zachowania elektoratu, a także na deklaracje udziału w nadchodzących wyborach do rad narodowych.

W ostatnim sondażu CBOS zrealizowanym w dniach od 18 do 22 maja '88 na ogólnopolskiej próbie udziałowej dorosłej ludności kraju (1489 osób) ustalono, że gdyby wybory odbyły się w najbliższą niedzielę, tj. 22 maja, to wzięłoby w nich udział: na pewno - 31,6%, raczej - 27,5%. Nie wzięłoby udziału: na pewno - 23,2% i raczej - 17,5%. W sumie więc z różnym stopniem pewnością deklarowało swój udział 59,1% respondentów. Nieco więcej osób zgłosiło udział w wyborach do rad narodowych, które rzeczywiście odbędą się 19 czerwca (tab. 1).

Tabela 1

w procentach

Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych	Terminy wyborów	
	hipotetyczny 22 maja '88	rzeczywisty 19 czerwca '88
Na pewno wezmę udział	31,9	36,9
Prawdopodobnie wezmę udział	27,5	29,3
Prawdopodobnie nie wezmę udziału	23,2	16,4
Na pewno nie wezmę udziału	17,5	17,2

Z sondażu z maja '88, po dokonaniu niezbędnych obliczeń uwzględniających nadreprezentowanie niektórych środowisk, wynika, że należy spodziewać się frekwencji w granicach 62-59%. Nawet faktycznie deklarowana (66,2%) jest więc obecnie niższa od spodziewanej na podstawie dotychczasowych badań (tab. 2).

W maju odnotowaliśmy symptomatyczne przesunięcie w deklaracjach wyborczych. Zmniejszyła się grupa tych, którzy zamierzali wziąć udział, choć nie byli pewni do końca swojej decyzji, wzrósł natomiast odsetek nie zamierzających głosować. W pewnym stopniu można to tłumaczyć wzrostem krytycyzmu wobec polityki władz w porównaniu z 1987 r. (tab. 3).

Tabela 2

w procentach

Badania ^{a)}	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Pierwsze	42,4	32,4	9,5	10,2
Drugie	35,1	36,2	14,9	13,6
Trzecie	38,5	33,7	15,0	12,7
Czwarte	36,4	35,2	15,2	12,6
Piąte	36,9	29,3	16,4	17,2

a) Pierwsze na temat warunków materialnych ludności zrealizowane w dniach od 1 do 29 lutego '88 na ogólnopolskiej próbie losowej dorosłej ludności (1395 osób); drugie dotyczące polityki kadrowej - 16-29 lutego '88, ogólnopolska próba losowa zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej (996 osób); trzecie w sprawie podwyżki cen - 8-14 lutego, ogólnopolska próba udziałowa (1497 osób); czwarte na temat ordynacji wyborczej, wyborów i ostatniego referendum - 2-14 marca '88, ogólnopolska próba udziałowa (1499 osób) i piąte - na temat strajków i roli Kościoła w życiu społeczno-politycznym - 18-22 maja '88, ogólnopolska próba udziałowa (1489 osób).

Tabela 3

w procentach

Ocena polityki i dokonań rządu	Badani według terminów badań	
	IV '87	V '88
Słuszna polityka i dobre wyniki	0,5	0,3
Słuszna polityka i duże trudności w jej realizacji	21,8	14,6
Dobre zamiary i brak umiejętności realizacji	35,4	31,2
Zastrzeżenia do polityki i jej realizacji	20,9	29,5
Rząd powinien ustąpić	10,0	17,3
Inne i trudno powiedzieć	11,2	6,7

Ocena polityki rządu ma wpływ na deklaracje uczestnictwa w wyborach. Blisko 2/3 deklarujących, że prawdopodobnie nie pójdzie na wybory i prawie 3/4 pewnych swej absencji negatywnie ocenia politykę rządu (tab.4).

Tabela 4

w procentach

Ocena polityki rządu	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Pozytywna	67,3	45,6	27,5	19,2
Negatywna	26,7	46,8	64,6	73,8

W maju w porównaniu z poprzednimi miesiącami nastąpiło wyraźne pogorszenie ocen sytuacji politycznej i wzrosło napięcie społeczne. Diagnoza sytuacji gospodarczej była jednakowo zła zarówno w lutym, marcu, maju i nie różnicowała zachowań wyborczych. Natomiast ocena perspektyw reformy gospodarczej, jak również przewidywany rozwój sytuacji politycznej i społecznej w Polsce mają związek z deklarowanym udziałem w czerwcowym głosowaniu (tab.5-7). Zgłaszający absencję wyborczą są bardziej sceptyczni w ocenie przyszłej sytuacji w kraju i rezultatów reformy.

Tabela 5

w procentach

Deklaracje co do udziału w wyborach	Reforma będzie kontynuowana i zakończy się powodzeniem	Istnieją szanse powodzenia reformy	Wynik reformy jest niepewny	Reforma nie uda się	Trudno powiedzieć
Na pewno wezmę udział	3,3	23,5	49,5	11,3	12,4
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę udział	0,5	11,5	64,4	13,1	10,5
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	0,8	4,9	52,9	32,8	8,6
Na pewno nie wezmę udziału	0,4	3,1	45,3	43,0	8,2

Tabela 6

w procentach

Prognoza sytuacji politycznej	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych							
	na pewno		prawdopodobnie		prawdopodobnie		na pewno	
	wezmę udział				nie wezmę udziału			
	III '88	V '88	III '88	V '88	III '88	V '88	III '88	V '88
Poprawa	26,8	27,9	15,1	12,4	11,7	9,0	6,3	6,6
Bez zmian	50,3	49,5	57,1	58,7	52,8	54,5	39,7	48,4
Pogorszenie	9,9	9,2	13,5	11,5	22,5	21,3	40,2	34,4
Brak zdania	13,0	13,5	14,2	17,4	13,0	15,2	13,8	9,8

Tabela 7

w procentach

Deklaracje co do udziału w wyborach	Przewidywany rozwój sytuacji społecznej w Polsce			
	uspokojenie	nie będzie większych zmian	wzrośnie niepokój	trudno powiedzieć
Na pewno wezmę udział	23,3	47,0	15,7	14,0
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie wezmę udział	9,9	48,2	18,6	23,4
Jeszcze nie wiem, ale prawdopodobnie nie wezmę udziału	6,2	42,8	31,3	19,8
Na pewno nie wezmę udziału	5,1	37,1	45,7	12,1

Deklaracje uczestnictwa w wyborach są zróżnicowane ze względu na niektóre cechy położenia społecznego i przynależność polityczną respondentów. Rzadziej niż w marcu udział w wyborach deklarują pracownicy gospodarki uspołecznionej, osoby z wyższym wykształceniem oraz mieszkańcy małych (do 20 tys. ludności) miast (tab.8).

Tabela 8

w procentach

Cechy położenia społecznego	Deklaracje udziału w wyborach do rad narodowych							
	na pewno		prawdo- podobnie		prawdo- podobnie		na pewno	
	wezmę udział				nie wezmę udziału			
	marzec	maj	marzec	maj	marzec	maj	marzec	maj
<u>Płeć</u>								
Mężczyźni	38,5	37,6	33,1	27,4	16,0	15,9	11,9	19,1
Kobiety	34,5	36,4	37,2	31,2	14,8	16,9	13,3	15,5
<u>Wiek</u>								
18-22	19,7	29,7	44,4	29,0	18,3	24,6	16,9	16,7
23-30	32,1	29,8	35,0	29,4	17,5	28,3	15,4	18,5
31-45	36,9	37,0	35,8	28,0	14,9	17,5	11,8	17,5
46-60	47,5	41,3	31,6	29,1	12,7	11,6	8,0	18,0
Ponad 60 lat	34,5	41,3	34,1	32,1	16,4	11,4	15,0	15,1
<u>Miejsce zamieszkania</u>								
Wieś	39,5	36,8	35,3	33,7	15,6	16,4	9,5	13,2
Miasto:								
- do 20	36,0	36,3	42,4	30,4	13,4	19,9	7,6	13,5
- 21-100	40,0	36,1	36,0	27,4	9,6	13,5	14,0	22,9
- 101-500	33,8	39,3	35,3	25,8	17,5	17,2	12,6	17,6
- ponad 500 tys. mieszkańców	27,6	36,4	27,6	22,6	21,0	16,4	23,8	24,6
<u>Grupy społeczno- -ekonomiczne:</u>								
Pracownicy gospodarki uspołecznionej	40,4	37,6	34,3	27,6	13,2	17,6	11,9	17,2
Pracownicy gospodarki nieuspołecznionej	24,0	26,2	36,0	28,6	18,0	23,8	20,0	21,4
Rolnicy indywidualni	34,8	37,4	42,5	35,9	13,8	14,4	8,3	12,3
Emeryci	38,0	39,0	33,3	33,9	16,1	11,4	12,5	15,7
Inni niepracujący	19,3	31,5	34,8	22,3	25,7	19,2	18,6	26,9
<u>Wykształcenie</u>								
Niepełne podstawowe i podstawowe	35,1	37,7	36,1	33,8	16,7	14,6	11,9	13,9
Zasadnicze zawodowe	34,9	33,4	40,1	29,3	16,5	18,9	8,6	18,3
Niepełne średnie i średnie ogólne	37,6	32,5	32,3	31,0	13,9	17,5	16,2	19,0
Średnie zawodowe i pomaturalne	36,3	39,2	33,6	25,0	12,8	16,8	15,9	19,0
Niepełne wyższe i wyższe	42,9	45,8	28,6	16,9	15,0	15,5	12,9	21,8
<u>Własna sytuacja ma- terialna w ocenie ba- danych</u>								
Zła	27,0	27,2	29,6	38,5	21,5	17,9	21,8	16,1
Średnia, przeciętna	41,5	41,3	31,0	34,2	13,8	14,6	13,6	9,5
Dobra	54,4	42,5	21,9	30,4	8,3	12,0	15,4	14,2

Coraz mniej ludzi młodych deklaruje swój udział w wyborach. Potwierdzają to wyniki badania przeprowadzonego w dniach od 25 do 29 kwietnia br. wśród uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych (1292 osoby). Spośród uprawnionych do głosowania uczestnictwo w wyborach zgłosiło 60,2%. W zależności od typu szkoły deklarowana frekwencja wahała się od 67,7 do 53,1% (tab.9).

Tabela 9

w procentach

Typ szkół	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Licea ogólnokształcące	19,0	47,8	18,6	14,6
Technika	15,2	37,9	23,4	23,4
Licea zawodowe	16,4	51,3	19,9	12,4
Zasadnicze szkoły zawodowe	16,6	40,2	20,1	23,1
Ogółem	16,7	43,5	20,5	19,3

Podobnie jak we wcześniejszych sondażach przedwyborczych cechą istotnie różnicującą zamiary uczestniczenia w wyborach była przynależność do partii politycznych i stosunek do wiary i praktyk religijnych (tab.10).

Częściej niż ogół badanych udział w wyborach deklarują ci, którzy uczestniczyli w referendum (84,7%) i pochodzie 1-majowym (84,6%)—tabela 11 - co wskazywałoby na występowanie czegoś w rodzaju zjawiska stałej gotowości do popierania inicjatyw i przedsięwzięć władzy. Trzeba jednak pamiętać, że dotyczy to tylko pewnej grupy ludzi.

Na marginesie warto zauważyć, że maleje odsetek potwierdzających swój udział w referendum (z 68 w lutym do 62,7% w maju), co może oznaczać wzrost liczby powstrzymujących się od udzielania czynnego poparcia dla przedsięwzięć i zamiarów władzy.

Tabela 10

w procentach

Przynależność polityczna i orientacje ideologiczne	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdo- podobnie	prawdo- podobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
Członkowie:				
- PZPR	78,4	10,5	6,2	4,9
- SD	66,7	22,2	5,6	5,6
- ZSL	57,8	31,1	4,4	6,7
Nie należący do żadnej partii	30,4	31,8	18,4	19,4
Działacze PRON	55,0	30,0	8,3	6,7
Członkowie:				
- organizacji młodzieżowych	37,8	37,0	17,6	7,6
- związków zawodowych	44,7	31,0	14,0	10,3
- innych organizacji	52,3	26,2	10,8	10,8
- b.NSZZ "Solidarność"	25,9	27,7	19,9	26,5
Wierzący, praktykujący regularnie	35,0	32,0	16,6	16,4
Wierzący, praktykujący nieregularnie	31,9	31,4	18,9	17,7
Wierzący, ale niepraktykujący	42,0	23,4	13,2	21,5
Niewierzący, ale chodzący do kościoła	40,0	20,0	13,3	26,7
Niewierzący i niepraktykujący	65,2	12,4	12,4	10,1

Tabela 11

w procentach

Deklaracje co do udziału w referendum i pochodzie 1-majowym	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdo- podobnie	prawdo- podobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
<u>Udział w referendum</u>				
Brałem udział	51,5	33,2	9,5	5,9
Nie brałem udziału	12,0	22,3	27,8	37,9
Odmowa odpowiedzi	10,0	30,0	33,3	26,7
<u>Udział w pochodzie 1-majowym</u>				
Brałem udział	61,7	22,9	9,1	6,3
Nie brałem udziału	29,8	31,6	18,1	20,5
Odmowa odpowiedzi	7,7	23,1	42,3	26,9

Wybory do rad narodowych od początku trwania kampanii wyborczej wywołały niewielkie zainteresowanie społeczne. W kolejnych sondażach śledziliśmy poszczególne etapy batalii wyborczej. Znaczna część dorosłych Polaków (42,3%) po zakończeniu oficjalnej konsultacji ordynacji wyborczej nie wiedziała kogo będziemy wybierać w wyborach powszechnych 19 czerwca br., a 3/4 respondentów nie potrafiło powiedzieć na czym polegają ogłoszone przez Radę Państwa propozycje zmian w ordynacji.

Niewielkim zainteresowaniem cieszyły się również spotkania, na których wybierano i konsultowano kandydatów na radnych. W marcu udział w nich deklarowało 27% respondentów, a 20,2% nie było jeszcze zdecydowanych. W maju br. jedynie 14,7% badanych odpowiedziało twierdząco na pytanie: "Czy brał Pan(i) udział w spotkaniach przedwyborczych, na których zgłaszano lub konsultowano kandydatów na radnych?". Nic zatem dziwnego, że 71,2% badanych nie zna kandydatów na radnych. Niektórzy z nich (18,3%) pokusili się jednak o ocenę swoich przyszłych reprezentantów (tab.12).

Tabela 12

Ocena zgłoszonych kandydatur na radnych	w procentach	
	Odpowiedzi na pytanie o uczestnictwo w zebraniach przedwyborczych	
	tak	nie
W większości są dobre, trafne kandydatury	49,5	6,2
Zbyt mało jest wśród nich cieszących się społecznym zaufaniem	29,4	8,8
W większości są to niewłaściwe, nietrafne kandydatury	10,1	3,4
Nie znam kandydatów	11,0	81,7

Wybory i uczestnictwo w nich postrzegane są przez społeczeństwo jako stały element praktyki życia politycznego i odpowiada im utrwalony schemat zachowań wyborczych. Z majowego sondażu wynika, że ludzie nie znają tych, na których będą głosować. To, że ci, którzy nie znają kandydatów na radnych, rzadziej deklarują udział w wyborach nie zmienia jednak faktu, iż ponad połowa tych, którzy są już pewni swego uczestnictwa także nie zna kandydatów (tab.13).

Tabela 13

w procentach

Ocena zgłoszonych kandydatur na radnych	Deklaracje co do udziału w wyborach do rad narodowych			
	na pewno	prawdopodobnie	prawdopodobnie	na pewno
	wezmę udział		nie wezmę udziału	
W większości są dobre, trafne kandydatury	26,6	8,3	1,2	0,4
Zbyt mało jest wśród nich cieszących się społecznym zaufaniem	16,0	11,7	7,8	6,6
W większości są to niewłaściwe, nietrafne kandydatury	3,5	3,0	5,3	7,4
Nie znam kandydatów	53,9	77,0	85,7	85,5

Kto nie pójdzie na wybory?

Jak odnotowaliśmy wcześniej, w majowym sondażu absencję wyborczą deklarowało 33,4% respondentów (16,4% prawdopodobnie, a 17,2% zdecydowanie nie pójdzie na wybory). Kim są ci respondenci pod względem socjodemograficznym? Częściej w porównaniu z ogółem badanych są to ludzie młodzi (w wieku 23-30 lat - 46,8%; 18-22 - 41,3%), zwłaszcza tegoroczni absolwenci szkół zawodowych, mieszkający w miastach powyżej 500 tys. ludności (41%), pracujący w gospodarce nieuspołecznionej (45,2%) oraz niepracujący z nieustalonych powodów (46,1%), osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (37,2%) oraz niepełnym wyższym i wyższym (37,3%). Na fakt nieuczestnictwa w wyborach ma wpływ także przynależność organizacyjna i orientacje ideologiczne. Zdecydowanie częściej nie zamierzają głosować nie należący do żadnej partii - 37,8% (PZPR - 11,1%; SD - 11,2% i ZSL - 11,1%) oraz członkowie b.NSZZ "Solidarność" (46,4%). Częściej niż pozostali negatywnie oceniają oni działalność Sejmu (36,6%), rządu (52,8%), PZPR (66,8%), a także gen.W.Jaruzelskiego (39,4%) i premiera Z.Messnera (43,4%) i pozytywnie wyrażają się o opozycji (37,7%). Są również krytyczni w ocenie obecnej i przyszłej

sytuacji politycznej oraz nastrojów społecznych, a także polityki rządu i szans powodzenia reformy gospodarczej. W końcu są to także ci, którzy w przeszłości nie brali udziału w oficjalnych przedsięwzięciach, np. referendum, pochód 1-majowy.

Z tej pobieżnej charakterystyki wynika, że dla większości obywateli decyzje o niepójściu na wybory wpływają w głównej mierze z utrwalonych przekonań. Nie są to decyzje podejmowane w związku z obecnymi wyborami, ale ich rodowód sięga w przeszłość i ma podłoże społeczno-polityczne. Dla niektórych zaś absencja w wyborach może być także - jak się wydaje - wyrazem swoistego nieposłuszeństwa - votum nieufności wobec nieskutecznej polityki władz. Dla jednych i drugich decyzje o nieuczestnictwie w wyborach mają również podłoże ekonomiczno-bytowe (nie pójdzie na wybory 34% oceniających swoją sytuację materialną jako złą i 26,2% jako dobrą).